

Рассмотрена проблема сакрализации вождя мирового пролетариата, руководителя Октябрьской революции в России В. Ленина. В исследовании использованы материалы спецфонда Книжной палаты Украины. Опираясь на раритетное харьковское издание 1930 г., автор проанализировала процесс строительства Мавзолея В. И. Ленина. Использованный нарратив является ярким свидетельством активного вовлечения рабочего класса советской Украины во всесоюзную общественно-политическую жизнь.

This article violates the problem of the sacralization of the leader of the world proletariat, the head of the October revolution in V. Lenin. Intelligence materials of the Special Fund of the Book Chamber of Ukraine were used. Based on the rare Kharkov edition of 1930, the author analyzes the process of building a stone building of the Lenin Mausoleum. The applied narrative is a vivid testimony to the active involvement of the working class of Soviet Ukraine in the all-union social and political life.

Надійшла до редакції 14 лютого 2019 року

КОНФЕРЕНЦІЇ. КОНКУРСИ. ВИСТАВКИ

УДК 002:7.092]:001.32(477)

Юлія Діденко,
кандидат геологічних наук,
учений секретар Науково-видавничої ради
НАН України

Найкраща академічна книга: про щорічний книжковий конкурс Національної академії наук України

Окреслено засади конкурсу на краще книжкове видання Національної академії наук України, започаткованого за ініціативою Науково-видавничої ради НАН України 2016 р. для підвищення рівня поінформованості наукової спільноти та суспільства щодо видавничої продукції Академії. Представлено книги, котрі цього року здобули нагороди як переможці та лауреати конкурсу.

Ключові слова: конкурс, Національна академія наук України, книжкове видання, науково-видавнича діяльність

Від 2016 р. Національна академія наук України (далі — НАН України, Академія) започаткувала конкурс на краще книжкове видання НАН України задля підтримки творчої активності науковців, заохочення до оприлюднення результатів фундаментальних і прикладних досліджень, орієнтованих на розв'язання актуальних проблем науки та освіти, популяризації здобутків учених, зростання престижу академічної видавничої продукції й підвищення культури наукового книговидавництва.

Ініціювала цей конкурс Науково-видавнича рада НАН України, до складу якої входять академіки-секретарі відділень Академії, котрі очолюють певні наукові напрями, а також представники видавництв і фахівці видавничої справи, які працюють в установі.

До основних конкурсних вимог належать такі: 1) видання має бути випущено під грифом Національної академії наук України; 2) видання має вийти не раніше ніж за три роки до року проведення конкурсу.

Із першою вимогою пов'язані питання методичного характеру [1; 2], адже використання грифу "Національна академія наук України" унормовано відповідним розпорядженням Президії НАН України. На-

бути право зазначати цей гриф на книжкових виданнях академічна установа може у разі виходу книги в одному з двох видавництв Академії: ДП "НВП "Видавництво "Наукова думка" НАН України" чи Видавничому домі "Академперіодика" НАН України або у разі отримання Міжнародного стандартного номера книги (ISBN) у Науково-видавничій раді НАН України. Отже, гриф Академії надається науковій видавничій продукції, яка пройшла процедуру рецензування, отримавши щонайменше дві позитивні рецензії, та була рекомендована до друку вченою радою профільної установи. Рецензування рукописів та ухвалення рішення стосовно доцільності опублікування рукопису як книжкового видання є запорукою дотримання його наукової якості, підтвердженням практичної значущості від оприлюднення й підставою для Академії взяти на себе інтелектуальну відповідальність за цю працю через зазначення грифу.

Відповідно до положення про конкурс, представлені видання розподіляють за трьома науковими напрямками: фізико-математичні й технічні науки, хіміко-біологічні науки, суспільно-гуманітарні науки. У межах кожного з напрямків представлено номінації

для видань монографічних, довідкових, навчальних і науково-популярних. Конкурс передбачає визначення у кожній номінації одного переможця і одного лауреата.

Конкурсна комісія, функції якої виконує Науково-видавнича рада НАН України, має впродовж місяця ознайомитись із поданими книгами та оцінити їх за такими параметрами:

- змістовий аспект видання, підготовка науково-довідкового апарату;
- загальнонаукова й професійна значущість видання;
- редакційно-видавнича підготовка видання;
- оригінальність дизайнерського рішення та його відповідність змісту, читацькому та цільовому призначенню видання;
- якість поліграфічного оформлення.

Кожну книгу оцінюють як комплексний продукт, оформлення й виготовлення якого мають відповідати змістові та читацькому призначенню, а також чинним у державі видавничим стандартам і правилам. Зрозуміло, що у створенні такого продукту разом з автором чи авторським колективом активну участь беруть і фахівці, причетні до редакційно-видавничих процесів. Тому кожна книга — переможець чи лауреат — є підставою для вручення двох нагород: свідоцтва науковій установі, де було створено рукопис, і диплому видавцеві, який перетворив рукопис на книгу.

Від часу започаткування на конкурс було представлено понад сотню книг, 40% з яких відзначено дипломами переможців і лауреатів.

У квітні 2019 р. за результатами конкурсу та ініціативою конкурсної комісії вперше присуджено Гран-прі за інноваційний підхід до представлення видавничої продукції. Цією нагородою відзначено національну доповідь "Українське суспільство: міграційний вимір" (Київ, 2018, 396 с.), підготовлену в Інституті демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України колективом науковців під орудою академіків НАН України С. Пирожкова та Е. Лібанової.

Видання складається із трьох частин: наукової монографії, що містить вагомий фактичний матеріал та ретельний науковий аналіз досліджуваної проблеми із залученням найсучасніших світових методик та інструментарію; буклета з квінтесенцією результатів

дослідження, висвітлених гранично доступно навіть для пересічного читача; флеш-карти з текстами, картами, таблицями, інфографікою для фахівців, які прагнуть ґрунтовніше розібратись у проблемі. Повний текст доповіді також розміщено на сайті Інституту демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України (https://www.idss.org.ua/arhiv/Ukraine_migration.pdf).

Мета доповіді — оприлюднити результати дослідження особливостей сучасного етапу міграційних процесів та їхнього впливу на розвиток суспільства в Україні. У ході дослідження з'ясовано причини й передумови наявних тенденцій міграції, проаналізовано їхні наслідки, визначено перспективи зовнішніх міграцій. Найважливіше, що доповідь містить актуальні рекомендації щодо формування модерної міграційної політики, спрямованої на мінімізацію негативних наслідків та отримання максимального зиску від міграції для розвитку економіки країни. Міграція нині, за твердженням академіка НАН України Е. Лібанової, не лише проблема до розв'язання, а реальність, яку треба враховувати та облаштовувати. Сучасна міграційна політика має бути спрямована на зменшення відтоку населення, сприяти поверненню та інтеграції мігрантів, передусім тимчасових трудових, і заохочувати імміграцію працівників, яких потребує економіка.

Розглянемо переможців та лауреатів цьогорічного конкурсу серед монографічних видань. За напрямом фізико-математичних і технічних наук перемогу здобула наукова монографія "Літогенез осадових комплексів океану Тетис" ("Наукова думка", 2018, 160 с.) авторського колективу Інституту геології і геохімії горючих копалин НАН України. Праця висвітлює фундаментальну геологічну проблему — формування та еволюцію комплексів осадових порід давніх континентальних окраїн. Актуальність проблеми нині пов'язана з потребою забезпечити енергонезалежність нашої держави, а отже — з обґрунтованими пошуками перспективних нафтогазоносних територій і структур.

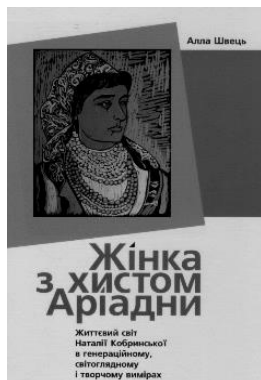

Диплом лауреата у цій галузі отримала книга "Высокочастотные сверхвысокочастотные диэлектрики" (автор А. Білоус, Інститут загальної та неорганічної хімії ім. В. І. Вернадського НАН України; "Наукова думка", 2016, 190 с.). У монографії систематизовано результати досліджень важливих класів надвисокочастотних діелектриків, що становлять основу створення діелектричних резонаторів і підкладок, необ-

хідних для пристроїв бездротового зв'язку. Розглянуто методи їх синтезу та вивчення електрофізичних властивостей, розглянуто композиційні діелектрики й перспективні сфери застосування.

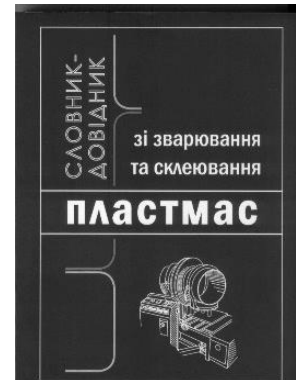
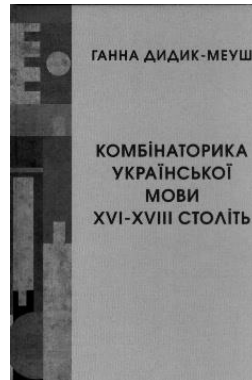
Переможцем серед монографічних видань суспільно-гуманітарного профілю стала книга "Жінка з хистом Аріадни: життєвий світ Наталії Кобринської в генераційному, світоглядному і творчому вимірах" (А. Швець, Інститут Івана Франка НАН України; Львів, 2018, 752 с.). Книга також здобула перемогу в номінації "Хрестоматія. Літературознавство/критика" XX Всеукраїнського рейтингу "Книжка року-2018", отримавши численні схвальні відгуки та рецензії [3; 4]. Надзвичайно тішить, що ця сучасна, цікава й гарно оформлена книга чітко атрибутується як видання Національної академії наук України.

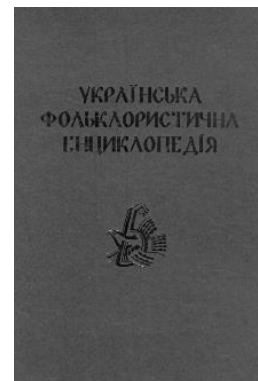
Диплом лауреата у цій номінації отримало львівське видання "Комбінаторика української мови XVI—XVIII століть: теорія, практика, словник" (Г. Дидик-Меуш, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України; Львів, 2018, 688 с.). Вивчення сполучаності мовних одиниць, зокрема на основі писемних пам'яток, допомогло виявити низку усталених висловів етикетного, номінаційного, клішованого та інших типів, які вже не є вільними, але ще не стали ідіомами. Окрім власне дослідження цих перехідних словосполук, книга містить перший в українській лексикографії "Комбінаторний словник української мови XVI—XVIII століть".

Надзвичайно важливе значення для наукових досліджень мають різноманітні довідники. Водночас їх укладання — це копітка багаторічна праця великих колективів, тож вихід нового якісного видання є справжньою подією. Цього року конкурсна комісія

визначила переможцем серед довідкових видань із фізико-математичних і технічних наук "Словник-довідник зі зварювання та склеювання пластмас" (за ред. Б. Патона, Інститут електрозварювання ім. Є. О. Патона НАН України; "Наукова думка", 2018, 368 с.). Словник містить понад 1,5 тисячі термінів, що стосуються зварювання та склеювання полімерних матеріалів, а також споріднених галузей. Довідник орієнтований на наукових та інженерно-технічних працівників, викладачів і студентів технічних закладів вищої освіти й технікумів, спеціалістів зварювального виробництва.

Серед суспільно-гуманітарних довідкових видань перемогу здобула "Українська фольклористична енциклопедія" (керівник проекту, науковий редактор, упорядник — В. Сокіл, Інститут народознавства НАН України; Львів, 2018, 994 с.). У фундаментальній колективній праці представлено відомості про фольклористів, жанри усної словесності, часописи й наукові установи, розвідки з теорії та поетики фольклору, його персонажів. Видання підсумовує вітчизняні дослідження у народознавчій науці, здійснені впродовж двох століть.

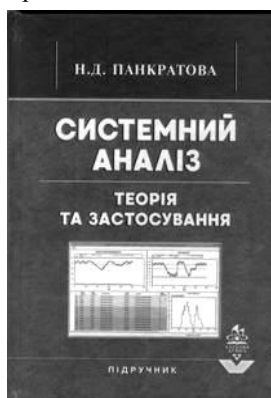

Диплом лауреата за довідкове видання суспільно-гуманітарного напрямку отримала ошатна книга "Український кіноплакат 1947—1994 років із фондів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського" (Л. Гутник, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського; "Академперіодика", 2018, 576 с.). Видання вдало поєднує наукове дослідження та наочно-популяризаторський проект. Окрім докладного опису 3442 друкованих кіноплакатів, створених українськими митцями, що вводить до наукового обігу новий документальний пласт, видання містить 365 кольорових зображень плакатів, більшість з яких

репродуковано вперше. Довідково-пошуковий апарат каталогу, до якого входять "Показчик художників кіноплаката", "Іменний показчик осіб" (акторів, режисерів фільмів тощо), "Показчик назв фільмів", надає всебічну інформацію не тільки про плакати, а й про представлені ними кінострічки. Видавниче оформлення та високий поліграфічний рівень відтворення книги є гарним тлом для цього наукового матеріалу, на чому наголосив у рецензії Д. Степовик [5].

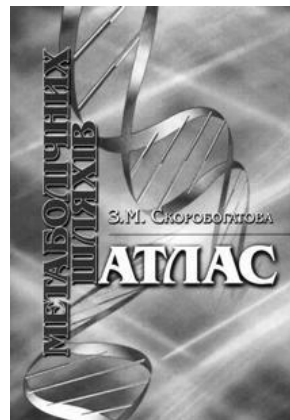

Національна академія наук України приділяє значну увагу співпраці з вищою школою і, відповідно, підготовці й випуску сучасних навчальних видань. Зокрема, за напрямом фізико-математичних і технічних наук цього року переміг підручник "Системний аналіз: теорія та застосування" (Н. Панкратова, Інститут прикладного системного аналізу КІП ім. І. Сікорського МОН України та НАН України; "Наукова думка", 2018, 348 с.). Підручник розраховано на реальних і майбутніх фахівців у різних сферах практичної діяльності, студентів, які вивчають принципи системного аналізу, моделі, підходи, методи та алгоритми розв'язання завдань функціонування фізичних, технічних, технологічних, економічних і соціальних процесів для ухвалення рішень щодо подальшого розвитку й поведінки об'єкта з урахуванням багатьох конфліктних критеріїв і цілей, наявності чинників ризику, неповноти та недостовірності інформації. Матеріал укладено в такий спосіб, щоб прищепити студентам навички творчого використання структурно взаємозалежних евристичних процедур, методичних підходів і методів, алгоритмічних програмних та обчислювальних засобів для розв'язання практичних системних завдань.

Серед хіміко-біологічних видань диплом переможця здобув навчальний посібник "Атлас метаболіч-

них шляхів" (З. Скоробогатова, Інститут фізико-органічної хімії і вуглекислоти ім. Л. М. Литвиненка НАН України; "Академперіодика", 2017, 76 с.). Інформацію в посібнику систематично представлено за допомогою кольорових схем і рисунків, що послідовно ілюструють і роз'яснюють основні метаболічні процеси в організмі людини та є об'єктом вивчення в курсі біологічної хімії у профільних закладах вищої освіти. Посібник орієнтований на студентів біологічних, медичних і фармацевтичних факультетів, однак може слугувати доповненням до базових підручників з біологічної хімії.

Написання науково-популярних книг без переобтяження специфічними науковими деталями, а також випуск фахової літератури на належному поліграфічному рівні — доволі складний процес. В Академії таких видань небагато, навіть попри започатковану 2005 р. серію "Наука для всіх". І, як не дивно, більшість серед академічних науково-популярних видань належить до фізико-математичної й технічної сфери.

Цього року диплом переможця присуджено книзі "Головна астрономічна обсерваторія НАН України: від ідеї створення до визнання" (за редакцією академіка НАН України Я. Яцківа, Головна астрономічна обсерваторія НАН України; "Наукова думка", 2018, 376 с.). У праці популярно викладено історію створення та розвитку головної астрономічної обсерваторії, боротьби її очільників і співробітників за міжнародне визнання й формування потужної вітчизняної астрономічної школи; репрезентовано здобутки, відкриття та досягнення київських астрономів, їхній внесок у розвиток світової науки.

Диплом лауреата також отримало видання "Надтверді матеріали: посібник для допитливих" (В. Лавриненко, Інститут надтвердих матеріалів ім. В. М. Бакула НАН України; "Академперіодика", 2018, 336 с.). У цій багато ілюстрованій книзі, випущеній у серії "Наука для всіх", описано властивості, склад і сфери застосування надтвердих матеріалів. Висвітлено історію пошуку, знахідок та отримання найтвердіших у природі матеріалів — алмазів і кубічного нітриду бору. Важливо, що сучасні уявлення щодо процесів роботи з абразивними інструментами з надтвердих матеріалів, особливостей їх ефективного впровадження розглянуто на прикладах розробок фахівців Національної академії наук України.

За рішенням конкурсної комісії, у решті номінацій нагороди не присуджено, проте маємо сподівання, що надалі всі передбачені позиції за трьома напрямами науки посідаватимуть сучасні, корисні в прикладному полі книги; конкурс заохочуватиме наукову спільноту до створення високоякісної науково-видавничої продукції, а видання-переможці привертатимуть увагу викладачів, студентів, зацікавлених читачів до здобутків Академії та вітчизняної науки.

Список використаної літератури

1. Діденко Ю. В. Краще книжкове видання НАН України: підсумки конкурсу та методичні питання / Ю. В. Діденко, А. І. Радченко // Вісник НАН України. — 2017. — № 6. — С. 90—94. — Режим доступу: <http://www.visnyk-nanu.org.ua/uk/node/2976> (дата звернення: 13.04.2019). — Назва з екрана.

2. Діденко Ю. В. Конкурс на краще книжкове видання НАН України: методичні питання / Ю. В. Діденко, А. І. Радченко // Наука України в світовому інформаційному просторі. — Вип. 14. — 2017. — С. 123—126. — Режим доступу: http://akademperiodyka.org.ua/uk/books/science_ukraine_gis/14/13 (дата звернення: 13.04.2019). — Назва з екрана.
3. Каневська Л. Наталія Кобринська. Портрет без ретуші й у повний зріст [Рецензія на кн.:] Швець А. Жінка з хистом Аріадни: Життєвий світ Наталії Кобринської в генераційному, світоглядному і творчому вимірах: монографія / Інститут Івана Франка НАН України; Лекторій СУА з жіночих студій; ВГО Союз Українок. — Львів, 2018. — 752 с.) / Л. Каневська // Закарпатські філологічні студії. — Вип. 3, Т. 3. — Ужгород, 2018. — С. 155—158.
4. Хартії О. Д. Хресні та перехресні дороги Наталії Кобринської: рецензія на монографію Алли Швець "Жінка з хистом Аріадни": життєвий світ Наталії Кобринської у генераційному, світоглядному і творчому вимірах" (Львів, 2018) / О. Д. Хартії // 11 Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Філологічні науки. — Вип. 15. — Бердянськ, 2018. — С. 216—218.
5. Степовик Д. В. Кіноплакат: мистецтво, реклама чи дизайн? / Д. В. Степовик // Вісник НАН України. — 2019. — № 1. — С. 78—82. — Режим доступу: <http://www.visnyk-nanu.org.ua/uk/node/3794> (дата звернення: 13.04.2019). — Назва з екрана.

Описаны принципы конкурса на лучшее книжное издание Национальной академии наук Украины, организованного по инициативе Научно-издательского совета НАН Украины в 2016 г. с целью повышения уровня осведомленности научного сообщества и общества об издательской продукции Академии. Представлены книги, отмеченные в этом году как победители и лауреаты конкурса.

The principles of the Best Book Edition of the National Academy of Sciences of Ukraine competition are outlined. The Competition was initiated by the Scientific and Publishing Council of the NAS of Ukraine in 2016. It aimed to popularize the printed output of Academy for the scientific community and a broad society. The prize winners and laureates of 2019, as well as their distribution by nominations, are briefly described.

Надійшла до редакції 16 квітня 2019 року